

JEL: Q00, Q01, G11

*Наталія Булавінова¹, Ірина Бурденко¹, Сергій Легенчук²,
Ірина Царук², Тетяна Остапчук²*

¹Сумський державний університет

²Державний університет «Житомирська політехніка»
Україна

ТЕНДЕНЦІЇ В ДОСЛІДЖЕННІ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ

Мета. Мета статті – окреслити тенденції та пріоритетні напрями вивчення відповідального інвестування в контексті сталого розвитку та дослідити напрями роботи інституцій і публікаційну активність у цій сфері.

Методологія / методика / підхід. У дослідженні використано бібліометричний, структурний, кластерний та графічний аналіз, а також методи візуалізації публікаційної активності вчених щодо відповідального інвестування за даними платформи *Web of Science* та допомогою програмного забезпечення *VOSviewer*.

Результати. На основі дослідження 1534 статей, присвячених тематиці відповідального інвестування, за такими напрями аналізу як публікаційні категорії, динаміка публікацій, типи організацій, активність авторів, видавничий рейтинг, країни-лідери публікаційної активності, цитованість статей, кластеризація термінів і цитованих авторів охарактеризовано та візуалізовано бібліометричне поле цього поняття. Досліджено найбільш цитовані статті, які спрямовані на виявлення тенденцій розкриття та подальшого моніторингу тематики відповідального інвестування як основи сталого розвитку економіки. Проаналізовано публікаційну активність авторів та найбільш цитовані й актуальні статті. Виявлено чотири тематичних кластери в дослідженні відповідального інвестування (емпіричний, поведінковий, узагальнювальний і забезпечувальний) та найбільш відомі інституції, що займаються вивченням питань відповідального інвестування.

Оригінальність / наукова новизна. Охарактеризовано основні параметри бібліометричного поля відповідального інвестування засобами кластерного, структурного та графічного аналізу динаміки окремих показників. Уперше на основі ідентифікованих кластерів визначено належність тематики дослідження до пов'язаних «емпіричного» та «забезпечувального» кластерів. Визначено, що зв'язок між кластерами відповідального інвестування виявляється у їх ролі як інструментів та одночасно стратегій формування нових інвестиційних можливостей.

Практична цінність / значущість. Отримані результати дозволяють обґрунтувати ключові підходи до розуміння відповідального інвестування та найбільш пріоритетні напрями його дослідження, визначити джерела його науково-методологічного забезпечення на шляху країн до сталого розвитку.

Ключові слова: бібліометричний аналіз, відповідальне інвестування, сталий розвиток, *Web of Science*, *VOSviewer*, кластери.

*Natalia Bulavinova¹, Iryna Burdenko¹, Serhii Lehenchuk²,
Iryna Tsaruk², Tetiana Ostapchuk²*

TRENDS IN RESEARCH OF RESPONSIBLE INVESTMENT IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT: BIBLIOMETRIC ANALYSIS

Purpose. The purpose of the article is to outline trends and priorities for the study of responsible investment in the context of sustainable development and explore research institutions and publishing activities in this area.

Methodology / approach. The study used bibliometric, structural, cluster and graphic analysis, as well as methods for visualizing the publishing activity of scientists on responsible investment according to the Web of Science platform and using VOSviewer software.

Results. Based on a study of 1534 articles on the topic of responsible investment, in such areas of analysis as publication categories, dynamics of publications, types of organizations, authors' activity, publishing rating, countries of publication activity, citations of articles, clustering of terms and cited authors, the bibliometric field of this concept was characterized and visualized. The most cited articles which are directed on revealing of tendencies of disclosure and the subsequent monitoring of subjects of VI as bases of sustainable development of economy are investigated. The publishing activity of the authors and the most cited and relevant articles are analyzed. Four thematic clusters in the study of responsible investment (empirical, behavioral, generalizing and supporting) and the most famous institutions, involved in the study of responsible investment, were revealed.

Originality / scientific novelty. The main parameters of the bibliometric field of responsible investment were characterized by means of cluster, structural and graphical analysis of the dynamics of individual indicators. For the first time, on the basis of the identified clusters, the affiliation of the research topic to the related “empirical” and “supply” cluster was determined. It was determined that the connection between clusters of responsible investment is manifested in their role as tools and at the same time strategies for the formation of new investment opportunities.

Practical value / implications. The obtained results allow substantiating the key approaches to understanding responsible investment and the most priority areas of its research, to determine the sources of its scientific and methodological support on the way to sustainable development.

Key words: bibliometric analysis, responsible investment, sustainable development, Web of Science, VOSviewer, clusters.

Постановка проблеми. Генеральна Асамблея ООН 25 вересня 2015 р. прийняла резолюцію “Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року”, яка орієнтована на виведення світу на траєкторію сталого та життєстійкого розвитку, що включає 17 цілей сталого розвитку і 169 таргетів, які суспільство повинно реалізувати до 2030 р. Досягнення цілей щороку потребує 4,7–6,7 трлн євро інвестицій протягом 2016–2030 рр. [1], а реальний показник інвестицій нині становить лише близько 2,8 трлн євро. Тобто є значний інвестиційний розрив, який сягає близько 1,9–3,9 трлн євро, подолання якого покладається на відповідальне інвестування.

Застосування відповідального інвестування як інструменту реалізації сталого розвитку є нині чи не найпріоритетнішою темою дослідження не лише

в галузі економіки. Аналіз стану та еволюції концепції сталого розвитку стає не тільки предметом соціально-економічної науки, а й засобом аналізу проблем розвитку міст, регіонів, держави, сфер діяльності тощо. Дослідження цього питання актуалізувалося після нью-йоркського саміту ООН зі сталого розвитку та є доволі дискусійним. Тому інтерес до феномена відповідального інвестування академічних та неакадемічних інститутів пояснюється великою розгалуженістю сутності відповідального інвестування (оскільки трактується по-різному, з урахуванням тих аспектів відповідального інвестування, які аналізують) і його практичним застосуванням у контексті сталого розвитку.

Проведення аналізу бібліометричного поля у сфері відповідального інвестування постає важливим завданням з огляду на ідентифікацію ключових аспектів у вивченні питання відповідального інвестування та сталого розвитку й визначає перспективи та вектор його аналізу у світовій науці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення інвестиційної сфери економіки завжди було в центрі уваги економічної думки. Еволюцію поглядів та формування відповідального інвестування представлено у дослідженнях зарубіжних і вітчизняних науковців. У вітчизняних наукових колах тематику відповідального інвестування лише починають досліджувати. Результати досліджень наведено в працях О. Пластуна, Ю. Єльнікової та ін. [2; 3], І. Макаренко та ін. [4], А. Воронцова та ін. [5], С. Форманкова та ін. [6].

Серед зарубіжних науковців дослідженням саме бібліометричного поля відповідального інвестування займалося чимало вчених. Зокрема, L. Fabregat-Aibar, M. G. Barberà-Mariné, A. Terceño, L. Pié проводили бібліометричний аналіз відповідального інвестування [7], M. Rahman та ін. розглядали відповідальне інвестування в контексті ісламських облігацій [8], Ch. Lemonakis та ін. здійснювали бібліометричний аналіз етичних інвестицій як альтернативних інвестицій [9], L. Widyawati зробив огляд літератури щодо соціально-відповідального інвестування та екологічного соціального управління [10], J. S. S. Barros та E. A. Araújo проаналізували область досліджень відповідального інвестування [11].

Бібліометричне вивчення відповідального інвестування лежить у площині різних напрямів його економічної сутності. Думки зарубіжних науковців здебільшого спрямовані на соціально-екологічний вектор вивчення відповідального інвестування. Інформаційно-теоретичне обґрунтування питання забезпечує якісним розумінням проблематики та інструментарію заданого напрямку дослідження. Тому поява нових інформаційних ресурсів та можливостей дає змогу ширше розглянути тематику відповідального інвестування.

Мета статті. Мета статті – окреслити тенденції та пріоритетні напрями вивчення відповідального інвестування в контексті сталого розвитку, виділити інституції та науковців, які займаються дослідженнями у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для детального розуміння питання відповідального інвестування на шляху становлення сталого розвитку

було досліджено найбільш цитовані статті щодо цієї тематики бібліометричної платформи Web of Science.

Аналіз публікаційної активності за даними Web of Science було здійснено за такими запитами: відповідальне інвестування і сталий розвиток (responsible investment and sustainable development), відповідальне інвестування (responsible investment), сталий розвиток та інвестування (sustainable development and investment), стале інвестування (sustainable investment).

Пошук проводили за темою публікацій, наведених у табл. 1.

Таблиця 1

**Розподіл публікацій за тематикою відповідального інвестування
(станом на кінець січня 2021 р.)**

Ключові слова	Кількість публікацій
Відповідальне інвестування та сталий розвиток	315
Відповідальне інвестування	3702
Сталий розвиток та інвестування	8173
Стале інвестування	13089
Загальна кількість публікацій	25279

Джерело: складено авторами на основі Web of Science [12].

Як свідчать дані табл. 1, усього за заданими запитами з тематики відповідального інвестування станом на кінець січня 2021 р. нараховано 25279 публікацій, що є значним підґрунтям для подальшого вивчення відповідального інвестування у різних сферах.

Для детальнішого аналізу відібрано 1534 публікації за період з 2000 до 2021 рр., які найбільше відповідали тематиці дослідження. Усі публікаційні дані проаналізовано за такими напрямками:

1. Динаміка публікацій з тематики відповідального інвестування;
2. Розподіл публікацій щодо відповідального інвестування за категоріями;
3. Публікації за типом документів;
4. Країни-лідери публікаційної активності з тематики;
5. Публікації за профільними організаціями, що досліджують тематику відповідального інвестування;
6. Публікації за виданнями, що друкують матеріал з тематики відповідального інвестування;
7. Публікаційна активність авторів;
8. Рейтинг цитованості публікацій з тематики відповідального інвестування;
9. Візуалізація найбільш уживаних термінів у дослідженнях;
10. Кластеризація дослідження.

Динаміку публікацій із тематики відповідального інвестування можна простежити на рис. 1.

За даними рис. 1, найбільше було опубліковано за останні п'ять років (874 публікації), що становить 57,1 % від усіх опублікованих статей. Суттєве зростання кількості публікацій розпочалося з 2015 р., що є наслідком нью-

йоркського саміту ООН зі сталого розвитку, на якому прийнято систему 17 глобальних Цілей сталого розвитку.

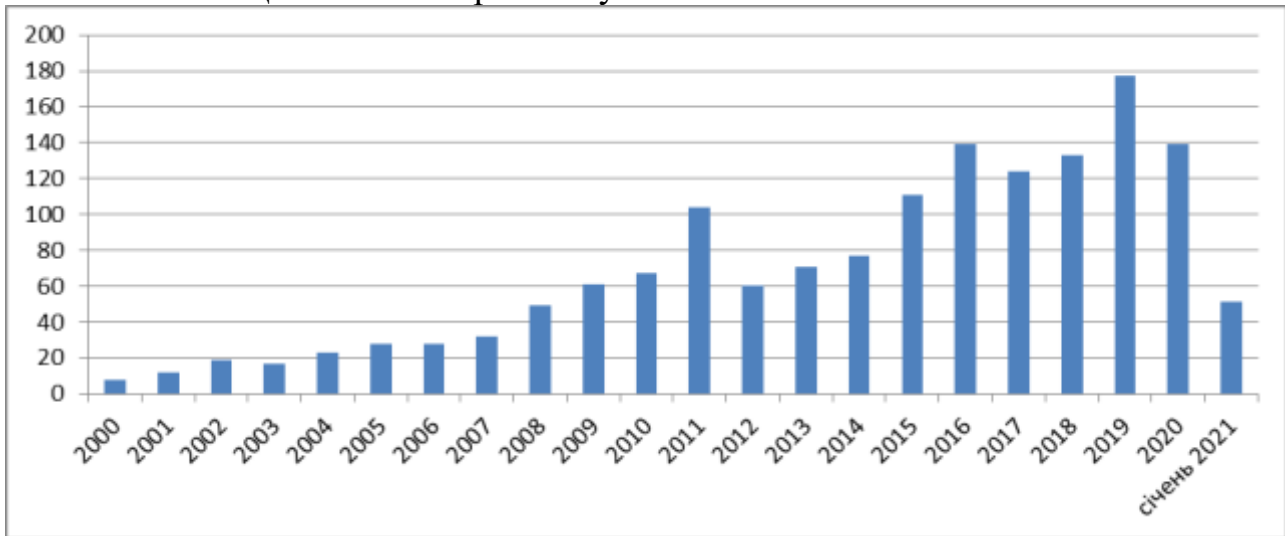

Рис. 1. Динаміка публікацій щодо відповідального інвестування згідно з базою наукометричних даних Web of Science у 2000–2021 рр., од.

Джерело: складено авторами на основі Web of Science [12].

Фінансування інвестиційного розриву в досягненні цих цілей потребує напрацювання інструментарію відповідального інвестування, що і відобразилося в наукових пошуках та сплеску публікаційної активності. Слід також відзначити 2021 р., у якому станом на початок року нараховано 51 публікацію, що наводить на оптимістичний прогноз дослідження тематики.

Структуру публікацій за категоріями з тематики відповідального інвестування за даними Web of Science можна простежити на рис. 2.

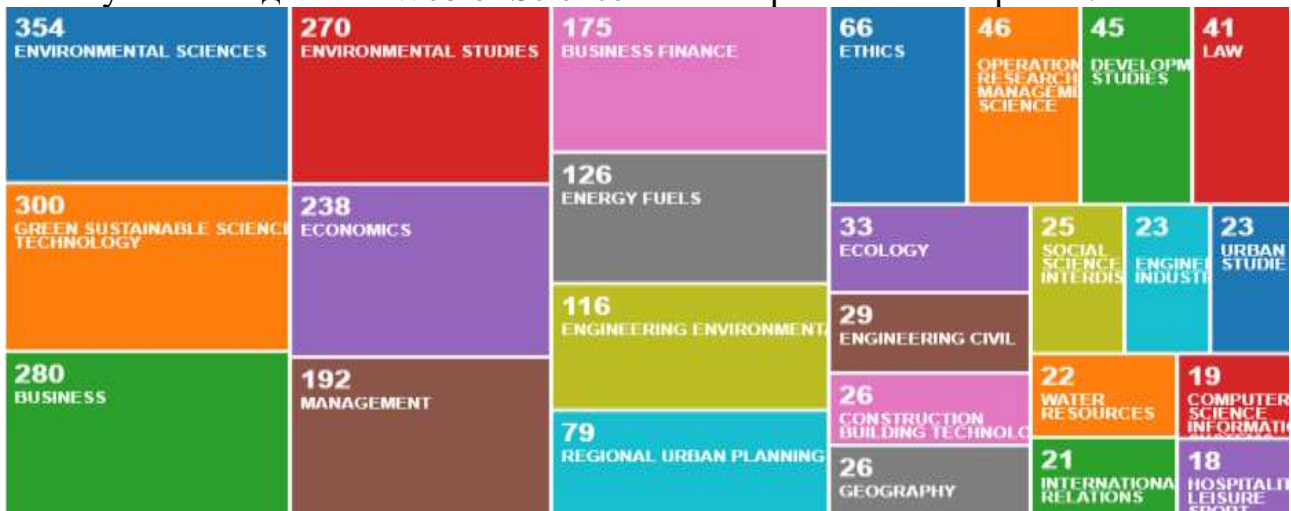

Рис. 2. Розподіл публікацій щодо відповідального інвестування згідно з базою наукометричних даних Web of Science у 2000–2021 рр., за категоріями, од.

Джерело: складено авторами за допомогою вбудованих інструментів Web of Science.

Згідно з категоріями публікацій, як свідчать дані рис. 2, найбільше було опубліковано матеріалу з дослідження навколишнього середовища – 624 публікації, що становить 40,7 %, та на тему зелених технологій сталого

розвитку – 300 публікацій. Водночас розвитку бізнесу присвячено 280 публікацій та 238 публікацій – питанням економіки. Отже, найбільшу увагу в публікаціях з відповідального інвестування приділено екологічним аспектам розвитку економіки.

Згідно з проведеним аналізом за типами документів з тематики відповідального інвестування, які показано на рис. 3, найбільше було опубліковано статей – 1105 документів. Крім того, 246 публікацій – це матеріали конференцій (proceedings paper), 137 – розділи книг, 132 – оглядів літератури, 48 – рецензії (editorial material).

Рис. 3. Публікації щодо відповідального інвестування з бази науко-метричних даних Web of Science за 2000–2021 рр., за типом документів, од.

Джерело: складено авторами за допомогою вбудованих інструментів Web of Science.

Отже, академічні дослідження щодо відповідального інвестування займають превалюючу частку серед усіх інших матеріалів.

Дослідження публікацій за країнами походження, що наведено на рис. 4, дасть змогу структурувати країни, науковці яких найбільше аналізують галузь відповідального інвестування.

Рис. 4. Публікації щодо відповідального інвестування згідно з базою науко-метричних даних Web of Science у 2000–2021 рр., за країнами, од.

Джерело: складено авторами за допомогою вбудованих інструментів Web of Science.

Загалом вивченням напряму відповідального інвестування займаються науковці багатьох країни на різних континентах. Найбільше публікацій мають США, Китай та Великобританія, найменше – Португалія та Японія. Чимало досліджень з тематики проводять учені провідних європейських країн – Іспанії, Нідерландів, Австралії, Італії, Німеччини та ін. країн. Більш детальний аналіз країн-лідерів наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Країни-лідери публікаційної активності щодо відповідального інвестування згідно з базою даних Web of Science у 2000–2021 рр., од.

Країна	Загальна кількість публікацій, од.	Видання	Кількість публікацій, од.
США	248	Routledge Companions in Business Management and Accounting	10
		Routledge Handbook of Responsible Investment	10
		Journal of Cleaner Production	9
Китай	174	Sustainability	25
		Journal of Cleaner Production	23
		Environmental Science and Pollution Research	10
Великобританія	172	Routledge Companions in Business Management and Accounting	14
		Routledge Handbook of Responsible Investment	14
		Journal of Business Ethics	11

Джерело: складено авторами на основі Web of Science [12].

Як бачимо з табл. 2, лідерами є країни з найбільш прозорим інвестиційним кліматом, націленим на забезпечення сталого розвитку. Тому для них найактуальнішим є вивчення сфери відповідального інвестування як інструменту досягнення сталого розвитку. Також можна простежити першість видання Sustainability з публікаційної активності в країнах-лідерах, що може слугувати методичною основою подальшого дослідження області відповідального інвестування.

Наступним кроком аналізу є розгляд академічних організацій, представлених на рис. 5, які займаються цією тематикою. Згідно з наведеними на рис. 5 даними, найбільше публікацій має Гарвардський університет – 22. На другому місці – Університет Лондона – 21 публікацію. Третє місце поділяють Консультаційна група з міжнародних сільськогосподарських досліджень (CGIAR), Університет Каліфорнії та Вагенінгенський університет, маючи по 20 публікацій.

Таким чином, дослідження напряму відповідального інвестування зосереджено в інвестиційно активних країнах (США, Китай, Великобританія). Наукові інституції саме цих країн є лідерами серед академічних організацій, а отже, окреслюють науковий ландшафт дослідження відповідального інвестування.

Рис. 5. Основні організації, які здійснюють публікації щодо відповідального інвестування згідно з базою наукометричних даних Web of Science у 2000–2021 рр., од.

Джерело: складено авторами за допомогою вбудованих інструментів Web of Science.

Важливим аспектом у дослідженні бібліометричного поля відповідального інвестування є видання, які публікують матеріали з тематики відповідального інвестування та сталого розвитку. Такі видання представлено на рис. 6.

Рис. 6. Основні видання, які оприлюднюють публікації щодо відповідального інвестування згідно з базою наукометричних даних Web of Science у 2000–2021 рр. за виданнями, од.

Джерело: складено авторами за допомогою вбудованих інструментів Web of Science.

Аналіз видавничого рейтингу щодо відповідального інвестування показано в табл. 3.

Видавничий рейтинг активності щодо відповідального інвестування згідно з базою наукометричних даних Web of Science у 2000–2021 рр., од.

Видання	Публікації з тематики	Сумарна кількість цитувань	h-index	Середнє число цитування	Найбільш цитована стаття видання	Автори
Sustainability	93	813	18	8,74	Роль та вплив Індустрії 4.0 та Інтернету речей на бізнес-стратегію ланки створення вартості – приклад Угорщини (The Role and Impact of Industry 4.0 and the Internet of Things on the Business Strategy of the Value Chain-The Case of Hungary) [13]	E. Erdei, D. Mate, J. Nagy, J. Olah, J. Popp
Journal of Cleaner Production	71	3523	35	49,62	Фактори успіху екологічно сталих продуктових інновацій: системний огляд літератури (Success factors for environmentally sustainable product innovation: a systematic literature review) [14]	J. F. de Medeiros, J. L. D. Ribeiro, M. Cortimiglia
Journal of Business Ethics	47	2248	28	47,83	Відшкодування соціально відповідальних інвестицій: огляд розвитку зв'язку з корпоративною соціальною відповідальністю (The maturing of socially responsible investment: A review of the developing link with corporate social responsibility) [15]	C. J. Cowton, R. Sparkes

Джерело: складено автором на основі Web of Science [12].

Загалом у видавничому рейтингу публікацій з відповідального інвестування лідерами є міжнародні, міждисциплінарні журнали, які пов'язують свої публікації з дослідженнями та практикою в області екологічного, соціокультурного, економічного і сталого розвитку людства.

Ще одним із напрямів бібліометричного аналізу тематики відповідального інвестування й сталого розвитку на базі Web of Science є публікаційна активність авторів, яку охарактеризовано на рис. 7.

Рис. 7. Публікаційна активність авторів щодо відповідального інвестування згідно з базою наукометричних даних Web of Science у 2000–2021 рр., статей за автором, од.

Джерело: складено авторами за допомогою вбудованих інструментів Web of Science.

Детальніше публікаційну активність авторів та аналіз найбільш цитованих їх статей можна простежити за табл. 4.

Таблиця 4

ТОП-3 автори з публікаційної активності щодо відповідального інвестування згідно з базою наукометричних даних Web of Science у 2000–2021 рр., од.

Автор	Публікації з тематики	Цитування статей з тематики	<i>h</i> -index	Середнє число цитувань	Найбільш цитована стаття автора з тематики
Louche Celine	14	164	5	11,71	Подорож до бізнес-моделей для сталого розвитку: концептуальна модель, знайдена всередині Чорної скриньки організаційної трансформації (Journeying Toward Business Models for Sustainability: A Conceptual Model Found Inside the Black Box of Organisational Transformation) [16]
Scholtens Bert	11	497	9	45,18	Акції на кону: прибутковість і ризик у соціально відповідальних інвестиціях (The stocks at stake: Return and risk in socially responsible investment) [17]
Gond Jean-Pascal	10	205	6	20,50	Стандартизація як інституційна робота: регулятивна сила стандарту відповідального інвестування (Standardization as Institutional Work: The Regulatory Power of a Responsible Investment Standard) [18]

Джерело: складено авторами.

Зокрема, представниця бізнес-школи Audencia (Audencia Business School) у Франції С. Луш у статті «Подорож до бізнес-моделей для сталого розвитку: концептуальна модель, знайдена всередині Чорної скриньки організаційної трансформації» дослідила перехід до бізнес-моделей сталого розвитку на основі відповідального інвестування. Це дає змогу впроваджувати нові бізнес-моделі сталого розвитку на теоретичних засадах дослідження автора.

Американський учений Б. Шолтенс у статті «Акції на кону: прибутковість та ризик у соціально відповідальних інвестиціях» досліджує аспекти соціального відповідального інвестування з дохідності портфеля США. Автором було визначено вплив соціально відповідального інвестування на дохідність акцій, що дозволило продовжити дослідження в контексті розрізу попиту між соціально відповідальним інвестуванням та несоціально відповідальним інвестуванням акціями, оскільки саме там, на думку автора приховане соціально відповідальне інвестування.

Представник бізнес-школи (Cass Business School) Лондонського університету Ж.-П. Гонд у статті «Стандартизація як інституційна робота: регулятивна сила стандарту відповідального інвестування» розглядає стандартизацію як інституційну роботу з використання його регулюючої дії у сфері відповідального інвестування, що дає змогу розглядати нові віхи у її стандартизації на основі інституційних практик. Усі інші автори мають менше 10 публікацій, це, зокрема, Е. М. Zarbafi [19] та ін.

Рейтинг цитування статей за період з 2000–2020 рр. зображено на рис. 8. Сумарна кількість цитувань 43625, h-index – 107, середнє число цитування – 28,44. Число цитувань постійно зростає. Значну активність спостерігають саме за останні п'ять років після прийняття системи Цілей сталого розвитку. Найбільше було процитовано статей у 2020 р. (понад 9239 цитувань), очевидно, в силу кумулятивного ефекту.

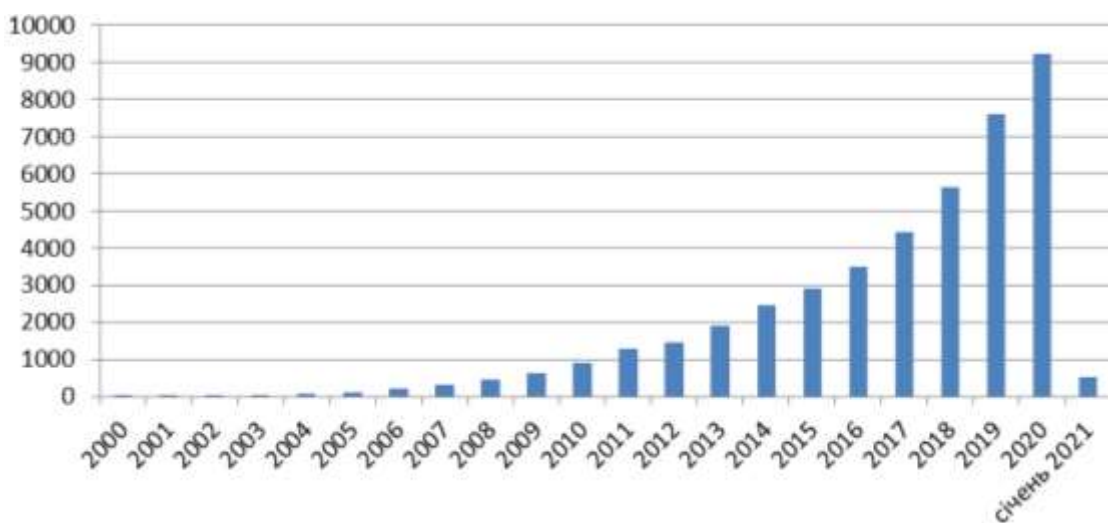

Рис. 8. Кількість цитувань публікацій щодо відповідального інвестування згідно з базою наукометричних даних Web of Science у 2000–2021 рр.

Джерело: складено авторами на основі Web of Science.

Рейтинг та аналіз публікацій за кількістю цитувань представлено в табл. 5.

Таблиця 5

Найбільш цитовані та актуальні статті щодо відповідального інвестування згідно з базою наукометричних даних Web of Science у 2000–2021 рр.

№ з/п	Назва статті	Автори	Рік публікації	Загальна кількість цитувань	Назва видавництва
1	2	3	4	5	6
1	Socially responsible investments: Institutional aspects, performance, and investor behavior (Соціально відповідальні інвестиції: інституційні аспекти, результати і поведінка інвесторів)	L. Renneboog, J. Ter Horst, Zhang Chendi	2008	463	Journal of Banking & Finance
У статті досліджено основні аспекти та особливості соціально відповідального інвестування, за яких досягають не лише фінансових, а й соціальних цілей. Автори дійшли висновку, що з появою соціально відповідального інвестування збільшилась цікавість до більш детального вивчення та досліджень в області корпоративних фінансів, ціноутворення на активи та фінансове посередництво [21]					
2	Smart Investments in Sustainable Food Production: Revisiting Mixed Crop-Livestock Systems (Розумні інвестиції у стале виробництво продуктів харчування: перегляд змішаних систем рослинництва та тваринництва)	M. Herrero, P. K. Thornton, A. M. Notenbaert, S. Wood, S. Msangi та ін.	2010	388	Science
У статті досліджено малі фермерські господарства, які пов'язують свою діяльність з тваринництвом та рослинництвом, і вплив їх діяльності на довкілля. Автори дійшли висновку, що фермери мають стати першою ланкою політики з інтенсифікації виробництва для мінімізації викидів та відходів у довкілля [22]					
3	The maturing of socially responsible investment: a review of the developing link with corporate social responsibility (Погашення соціально відповідальних інвестицій: огляд розвитку зв'язку з корпоративною соціальною відповідальністю)	R. Sparkes, C. J. Cowton	2004	257	Journal of Business Ethics
У статті розглянуто стрімкий розвиток соціально відповідального інвестування та підкреслено перспективи його зв'язку з корпоративною соціальною відповідальністю. Наведено пропозиції для подальшого дослідження соціально відповідального інвестування [23]					

Продовження табл. 5

1	2	3	4	5	6
4	Broader societal issues of nanotechnology (Широкий підхід до розуміння соціальних проблем нанотехнологій)	M. C. Roco	2003	243	Journal of Nanoparticle Research
У статті описано соціальне значення програми, пов'язаної з нанотехнологіями. Автор вважає нанотехнології головним двигуном просування соціальних цілей (підвищення виробництва, покращення здоров'я, збільшення кордонів сталого розвитку та людського потенціалу) [24]					
5	The stocks at stake: Return and risk in socially responsible investment (Акції на кону: дохідність і ризику в соціально відповідальному інвестуванні)	R. Galema, A. Plantinga, B. Scholtens	2008	231	Journal of Banking & Finance
У статті досліджено зв'язок між балансовою вартістю і надлишковою прибутковістю акцій з різними аспектами соціально відповідальної діяльності. Виявлено, що соціально відповідальне інвестування відображено у відмінностях попиту між соціально відповідальним інвестуванням і несоціально відповідальним інвестуванням акціями [17]					
6	The role of governments in corporate social responsibility: characterising public policies on CSR in Europe (Роль урядів у соціальній відповідальності підприємств: характеристика державної політики щодо корпоративної соціальної відповідальності в Європі)	R. Steurer	2010	159	Policy Sciences
У статті досліджено політичну сторону управлінського підходу в області корпоративної соціальної відповідальності. Автор наголошує, що корпоративна соціальна відповідальність і відповідна державна політика є регулятором відносин бізнесу та держави. Корпоративну соціальну відповідальність розглянуто як добровільний внесок у сталий розвиток [25]					
7	Explanatory Factors of Integrated Sustainability and Financial Reporting (Роз'яснювальні фактори інтегрованого сталого розвитку та фінансової звітності)	J. V. Frias-Aceituno, L. Rodriguez-Ariza, I. M. Garcia-Sanchez	2014	133	Business Strategy and the Environment
У статті аналізовано вимоги до бізнесу в подачі інформації про їх фінансові результати, корпоративне управління та внесок у сталий розвиток [26]					

Джерело: складено авторами на основі Web of Science [12].

У табл. 5 представлено найбільш цитовані статті щодо відповідального інвестування. Однак не всі статті доцільні для теоретичного вивчення та аналізу тематики відповідального інвестування. Зокрема, статті «Широкий підхід до розуміння соціальних проблем нанотехнологій» та «Розумні інвестиції у стале виробництво продуктів харчування: перегляд змішаних систем рослинництва та тваринництва» мають вузькопрофільний характер, тому в подальшому вивчатися не будуть.

Оскільки сфера відповідального інвестування в контексті сталого розвитку досить дискусійна та доволі розгалужена, то є потреба у її кластеризації за ключовими словами й авторами. Тому вже за допомогою програмного забезпечення VOSviewer визначаємо ключові слова, що найчастіше повторюються в публікаціях з тематики відповідального інвестування (рис. 9).

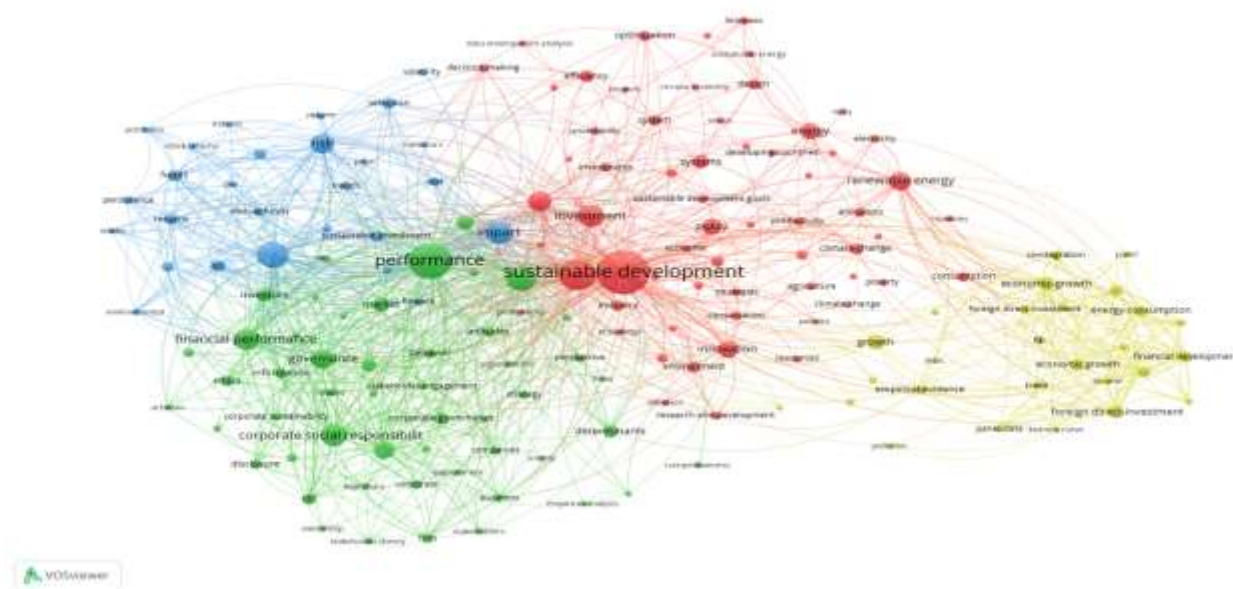

Рис. 9. Візуалізаційна карта найбільш уживаних термінів щодо відповідального інвестування у дослідженнях за 2000–2021 рр.

Джерело: складено авторами засобами VOSviewer.

Дані рис. 9 свідчать, що 171 термін повторюється більше ніж 10 разів, а в дослідженні бібліометричного поля відповідального інвестування можна виділити чотири кластери, які проаналізовано в табл. 6. Отже, кластеризація свідчить про існування чотирьох напрямів у дослідженні тематики відповідального інвестування, які взаємодіють між собою. Зокрема:

«Червоний» кластер (емпіричний) – найбільш розгалужений, у якому спостерігаємо теоретичні аспекти визначення результатів діяльності, що привели до дослідження інноваційних систем, моделей, політики інвестицій для становлення тренду сталого розвитку.

«Зелений» кластер (поведінковий) – дослідження спрямовано на результативне впровадження інституційних норм забезпечення управлінських, етичних, фінансових і корпоративних відповідальних результатів для бізнесу, фірм.

**Кластеризація досліджень щодо відповідального інвестування
за 2000–2021 рр.**

Клас-тер	Колір	Найбільш уживаний термін	Кількість ключових слів	Супутні ключові слова
1	Червоний	Sustainable development (сталий розвиток)	62	Investment (інвестування), policy (політика), model (модель), innovation (інновації), systems (система), energy (енергія)
2	Зелений	Performance (результат)	51	Governance (управління), management (менеджмент), financial performance (фінансові результати), ethics (етичні), corporate social responsibility (корпоративна соціальна відповідальність)
3	Блакитний	Socially responsible investmen (соціально відповідальне інвестування)	27	Risk (ризик), sustainable investment (стале інвестування), environmental (екологічний), impact (вплив), funds (кошти)
4	Жовтий	Economic growth (економічне зростання)	27	Financial performance (фінансові результати), foreign direct investment (прямі іноземні інвестиції), growth (зростання), globalization (глобалізація)

Джерело: складено авторами.

«Блакитний» кластер (узагальнювальний) – спрямований на синтез результатів дослідження соціального відповідального інвестування, у контексті якого розглядають етичне інвестування, стале інвестування та намагання вирішити фінансовий бік питання відповідального інвестування та екологічних ризиків.

«Жовтий» кластер (забезпечувальний) – досліджується фінансова забезпеченість для економічного зростання в глобалізаційний період.

Кластеризація дозволила визначити найбільш топові та найменш досліджувані напрями відповідального інвестування в контексті сталого розвитку.

Також доцільним, з огляду на розгалуженість сфери відповідального інвестування, є розгляд інформації про найбільш цитованих авторів та зв'язки між ними (рис. 10).

Таким чином, за тематикою дослідження виділено п'ять кластерів та 95 авторів, яких процитовано понад 30 разів. Серед кластерів спостерігаємо тісний зв'язок між «червоними» та «блакитними» представниками, а в «зеленому» кластері розміщено переважно інституційні організації з вивчення та дослідження тематики відповідального інвестування.

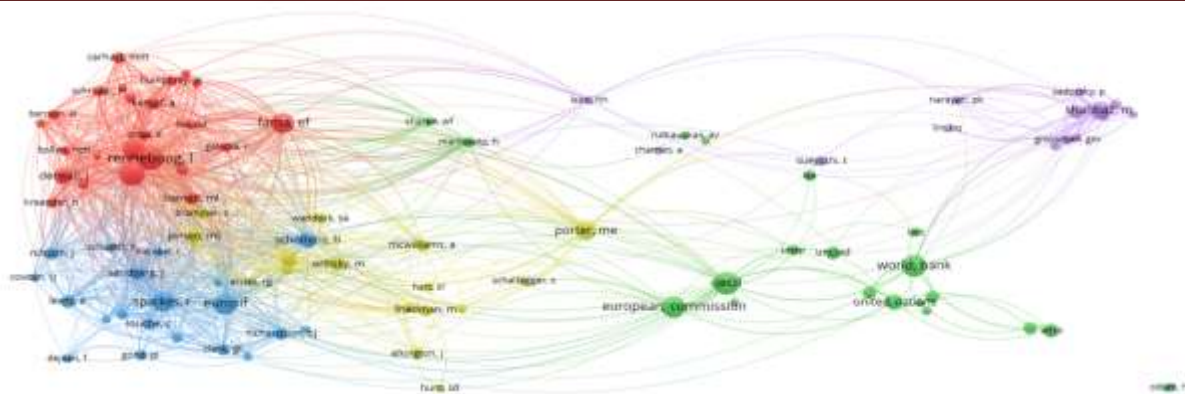

Рис. 10. Найбільш цитовані автори в дослідженнях відповідального інвестування за 2000–2021 рр.

Джерело: складено авторами засобами VOSviewer.

Найбільш цитовані:

- автори: I. Renneboog – 191 цитування, R. Bauer – 186 цитувань;
- інституції: Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) – 174 цитування, Світовий банк – 171 цитування, Європейська комісія – 154 цитування.

Решта авторів мають менше 150 цитувань. Серед них: J. Nilsson, M. Statman, J. Derwall, I. Ajzen та ін.

Групування найбільш цитованих авторів дає поштовх до детального розгляду праць та матеріалів для забезпечення методологічного підґрунтя досліджень відповідального інвестування та сталого розвитку.

Висновки. У статті наведено результати аналізу публікаційної активності академічної спільноти щодо проблематики відповідального інвестування та його місця в досягненні сталого розвитку економіки. На основі аналізу публікаційної активності зроблено висновок про її зростання з 2015 р., що є наслідком нью-йоркського саміту ООН зі сталого розвитку, де було прийнято систему 17 глобальних Цілей сталого розвитку.

На основі деталізації структури публікаційної активності: 1. Визначено екологічний напрям вивчення тематики відповідального інвестування як пріоритетний; 2. Установлено групу англо-американських країн та наукових інституцій як пріоритетних у дослідженні тематики відповідального інвестування; 3. Проаналізовано публікаційну активність авторів, що дає змогу сформулювати методологічне підґрунтя в дослідженні відповідального інвестування; 4. Визначено найбільш цитовані статті, які спрямовані на виявлення тенденцій розкриття та подальшого моніторингу тематики відповідального інвестування як основи сталого розвитку економіки.

Візуалізація та здійснений кластерний аналіз найбільш уживаних термінів

щодо відповідального інвестування і найбільш цитованих авторів дозволили виявити чотири кластери (емпіричний, поведінковий, узагальнювальний та забезпечувальний) і визначити зв'язок між ними для подальшого вивчення областей найбільш топових та найменш досліджуваних напрямків відповідального інвестування.

Зроблено висновок про значущість сфери відповідального інвестування для теоретичного обґрунтування її як інструменту фінансування Цілей сталого розвитку. Проведене дослідження дає змогу в подальшому визначити термінологію та джерела забезпечення відповідального інвестування на шляху становлення сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Bielenberg A., Kerlin M., Oppenheim J., Roberts M. Financing change: how to mobilize private sector financing for sustainable infrastructure. McKinsey Center for Business and Environment. 2016. 62 p. URL: <https://www.globalinfrastructureinitiative.com/article/financing-change-how-mobilize-private-sector-financing-sustainable-infrastructure>.

2. Пластун О., Сльнікова Ю., Шелюк А., Воронцова А., Артеменко А. Роль державної інвестиційної політики та відповідального інвестування у фінансуванні сталого розвитку. *Agricultural and Resource Economics*. 2020. Vol. 6. No. 2. С. 108–125. <https://doi.org/10.51599/are.2020.06.02.07>.

3. Yelnikova Y., Golochalova I. Social bonds as an instrument of responsible investment. *Financial Markets, Institutions and Risks*. 2020. Vol. 4. Is. 4. Pp. 119–128. <https://orcid.org/0000-0002-8478-4716>.

4. Макаренко І., Серпенінова Ю., Погоріла К. Інституційне забезпечення фінансування сталого розвитку у світлі мультистейкхолдерського підходу. *Agricultural and Resource Economics*. 2018. Vol. 4. No. 2. Pp. 85–96.

5. Vorontsova A., Mayboroda T., Lieonov H. Innovation management in education: impact on socio-labour relations in the national economy. *Marketing and Management of Innovations*. 2020. Is. 3. Pp. 346–357. <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.3-25>.

6. Formankova S., Trenz O., Faldik O., Kolomaznik J., Vanek P. The future of investing-sustainable and responsible investing. *Marketing and Management of Innovations*. 2018. Is. 2. Pp. 94–102. <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.2-08>.

7. Fabregat-Aibar L., Barberà-Mariné M. G., Terceño A., Pié L. A bibliometric and visualization analysis of socially responsible funds. *Sustainability*. 2019. Vol. 11(9). 2526. <https://doi.org/10.3390/su11092526>.

8. Rahman M., Isa C. R., Tu T. T., Sarker M. Kaium Masud Md. A. A bibliometric analysis of socially responsible investment sukuk literature. *Asian Journal of Sustainability and Social Responsibility*. 2020. Vol. 5. 7. <https://doi.org/10.1186/s41180-020-00035-2>.

9. Lemonakis Ch., Kouskoukis M. N., Garefalakis A., Zopounidis C., Eskantar M. A bibliometric analysis of ethical investments (EI) research: alternative investments. *Recent Advances and Applications in Alternative Investments*. IGI

Global, 2020. Pp. 286–305. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-2436-7.ch012>.

10. Widyawati L. A systematic literature review of socially responsible investment and environmental social governance metrics. *Business Strategy and the Environment*. 2020. Vol. 29. Is. 2. Pp. 619–637. <https://doi.org/10.1002/bse.2393>.

11. Barroso J. S. S., Araújo E. A. Socially responsible investments (SRIs) – mapping the research field. *Social Responsibility Journal*. 2020. Vol. 17. No. 4. Pp. 508–523. <https://doi.org/10.1108/SRJ-06-2019-020412>. Official site Web of Science. URL: <http://apps.webofknowledge.com>.

13. Nagy J., Olah J., Erdei E., Mate D., Popp J. The role and impact of Industry 4.0 and the Internet of Things on the business strategy of the value chain – the case of Hungary. *Sustainability*. 2018. Vol. 10(10). 3491. <https://doi.org/10.3390/su10103491>.

14. Medeiros J. F., Ribeiro J. L. D., Cortimiglia M. N. Success factors for environmentally sustainable product innovation: a systematic literature review. *Journal of cleaner production*. 2014. Vol. 65. Pp. 76–86. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.08.035>.

15. Sparkes R., Cowton C. J. The maturing of socially responsible investment: a review of the developing link with corporate social responsibility. *Journal of business ethics*. 2004. Vol. 52. Pp. 45–57. <https://doi.org/10.1023/B:BUSI.0000033106.43260.99>.

16. Louche C., Roome N. Journeying toward business models for sustainability: a conceptual model found inside the black box of organisational transformation. *Organization & Environment*. 2016. Vol. 29. Is. 1. Pp. 11–35. <https://doi.org/10.1177/1086026615595084>.

17. Galema R., Plantinga A., Scholtens B. The stocks at stake: return and risk in socially responsible investment. *Journal of Banking & Finance*. 2008. Vol. 32. Is. 12. Pp. 2646–2654. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2008.06.002>.

18. Slager R., Gond J.-P., Moon J. Standardization as institutional work: the regulatory power of a responsible investment standard. *Organization Studies*. 2012. Vol. 33. Is. 5–6. Pp. 763–790. <https://doi.org/10.1177/0170840612443628>.

19. Zarbafi E. M. Responsible investment and the claim of corporate change. A sensemaking perspective on how institutional investors may drive corporate social responsibility. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH, 2011. 242 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-8349-6202-7>.

20. Renneboog L., Ter Horst J., Zhang C. Socially responsible investments: institutional aspects, performance, and investor behavior. *Journal of Banking & Finance*. 2008. Vol. 32. Is. 9. Pp. 1723–1742. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2007.12.039>.

21. Herrero M., Thornton P. K., Notenbaert A. M., Wood S., Msangi S. ... Rosegrant M. Smart investments in sustainable food production: revisiting mixed crop-livestock systems. *Science*. 2010. Vol. 327. Is. 5967. Pp. 822–825. <https://doi.org/10.1126/science.1183725>.

22. Sparkes R., Cowton C. J. The maturing of socially responsible investment: a

review of the developing link with corporate social responsibility. *Journal of Business Ethics*. 2004. Vol. 52. Is. 1. Pp. 45–57. <https://doi.org/10.1023/B:BUSI.0000033106.43260.99>.

23. Roco M. C. Broader societal issues of nanotechnology. *Journal of Nanoparticle Research*. 2003. Vol. 5. Is. 3–4. Pp. 181–189. <https://doi.org/10.1023/A:1025548512438>.

24. Steurer R. The role of governments in corporate social responsibility: characterising public policies on CSR in Europe. *Policy Sciences*. 2010. Vol. 43. Pp. 49–72. <https://doi.org/10.1007/s11077-009-9084-4>.

25. Frias-Aceituno J. V., Rodriguez-Ariza L., Garcia-Sanchez I. M. Explanatory factors of integrated sustainability and financial reporting. *Business Strategy and the Environment*. 2014. Vol. 23. Is. 1. Pp. 56–72. <https://doi.org/10.1002/bse.1765>.

References

1. Bielenberg, A., Kerlin, M., Oppenheim, J. and Roberts, M. (2016), Financing change: how to mobilize private sector financing for sustainable infrastructure. McKinsey Center for Business and Environment, available at: <https://www.globalinfrastructureinitiative.com/article/financing-change-how-mobilize-private-sector-financing-sustainable-infrastructure>.

2. Plastun, A., Yelnikova, Y., Shelyuk, A., Vorontsova, A. and Artemenko, A. (2020), The role of public investment policy and responsible investment in sustainable development financing. *Agricultural and Resource Economics*, vol. 6, no. 2, pp. 108–125. <https://doi.org/10.51599/are.2020.06.02.07>.

3. Yelnikova, Y. and Golochalova, I. (2020), Social bonds as an instrument of responsible investment. *Financial Markets, Institutions and Risks*, vol. 4, is. 4, pp. 119–128. <https://orcid.org/0000-0002-8478-4716>.

4. Makarenko, I., Serpeninova, Yu. and Pogorila, K. (2018), Institutional support for sustainable development financing in the light of the multistakeholder approach. *Agricultural and Resource Economics*, vol. 4, no. 2, pp. 85–96.

5. Vorontsova, A., Mayboroda, T. and Lieonov, H. (2020), Innovation management in education: impact on socio-labour relations in the national economy. *Marketing and Management of Innovations*, is. 3, pp. 346–357. <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.3-25>.

6. Formankova, S., Trenz, O., Faldik, O., Kolomaznik, J. and Vanek, P. (2018), The future of investing-sustainable and responsible investing. *Marketing and Management of Innovations*, vol. 2, pp. 94–102. <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.2-08>.

7. Fabregat-Aibar, L., Barberà-Mariné, M. G., Terceño, A. and Pié, L. (2019), A bibliometric and visualization analysis of socially responsible funds. *Sustainability*, vol. 11(9), 2526. <https://doi.org/10.3390/su11092526>.

8. Rahman, M., Isa, C. R., Tu, T. T., Sarker, M., Kaium Masud, Md. A. (2020), A bibliometric analysis of socially responsible investment sukuk literature. *Asian Journal of Sustainability and Social Responsibility*, vol. 5, 7.

<https://doi.org/10.1186/s41180-020-00035-2>.

9. Lemonakis, Ch., Kouskouris, M. N., Garefalakis, A., Zopounidis, C. and Eskantar, M. (2020), A bibliometric analysis of ethical investments (EI) research: alternative investments In *Recent advances and applications in alternative investments*, ed. C. Zopounidis, D. Kenourgios, G. Dotsis, pp. 286–305. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-2436-7.ch012>.

10. Widyawati, L. (2020), A systematic literature review of socially responsible investment and environmental social governance metrics. *Business Strategy and the Environment*, vol. 29, is. 2, pp. 619–637. <https://doi.org/10.1002/bse.239311>. Barroso, J. S. S. and Araújo, E. A. (2020), Socially responsible investments (SRIs) – mapping the research field. *Social Responsibility Journal*, vol. 17, no. 4, pp. 508–528. <https://doi.org/10.1108/SRJ-06-2019-0204>.

12. Official site Web of Science, available at: <http://apps.webofknowledge.com>.

13. Nagy, J., Olah, J., Erdei, E., Mate, D. and Popp, J. (2018), The role and impact of Industry 4.0 and the Internet of Things on the business strategy of the value chain-the case of Hungary, *Sustainability*, vol. 10(10), 3491. <https://doi.org/10.3390/su10103491>.

14. Medeiros, J. F., Ribeiro, J. L. D. and Cortimiglia, M. N. (2014), Success factors for environmentally sustainable product innovation: a systematic literature review. *Journal of cleaner production*, vol. 65, pp. 76–86. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.08.035>.

15. Sparkes, R. and Cowton, C. J. (2004), The maturing of socially responsible investment: a review of the developing link with corporate social responsibility. *Journal of business ethics*, vol. 52, pp. 45–57. <https://doi.org/10.1023/B:BUSI.0000033106.43260.99>.

16. Louche, C. and Roome, N. (2016), Journeying toward business models for sustainability: a conceptual model found inside the black box of organisational transformation. *Organization & Environment*, vol. 29, is. 1, pp. 11–35. <https://doi.org/10.1177/1086026615595084>.

17. Galema, R. Plantinga, A. and Scholtens, B. (2008), The stocks at stake: return and risk in socially responsible investment. *Journal of Banking & Finance*, vol. 32, is. 12, pp. 2646–2654. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2008.06.002>.

18. Slager, R., Gond, J.-P. and Moon, J. (2012), Standardization as institutional work: the regulatory power of a responsible investment standard. *Organization Studies*, vol. 33, is. 5–6, pp. 763–790. <https://doi.org/10.1177/0170840612443628>.

19. Zarbafi, E. M. (2011), Responsible investment and the claim of corporate change. A sensemaking perspective on how institutional investors may drive corporate social responsibility. Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH, Wiesbaden, Germany. <https://doi.org/10.1007/978-3-8349-6202-7>.

20. Renneboog, L., Ter Horst, J. and Zhang, C. (2008), Socially responsible investments: institutional aspects, performance, and investor behavior. *Journal of*

Banking & Finance, vol. 32, is. 9, pp. 1723–1742.
<https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2007.12.039>.

21. Herrero, M., Thornton, P. K., Notenbaert, A. M., Wood, S., Msangi, S. ... and Rosegrant, M. (2010), Smart investments in sustainable food production: revisiting mixed crop-livestock systems. *Science*, vol. 327, is. 5967, pp. 822–825. <https://doi.org/10.1126/science.1183725>.

22. Sparkes, R. and Cowton, C. J. (2004), The maturing of socially responsible investment: a review of the developing link with corporate social responsibility. *Journal of Business Ethics*, vol. 52, is. 1, pp. 45–57. <https://doi.org/10.1023/B:BUSI.0000033106.43260.99>.

23. Roco, M. C. (2003), Broader societal issues of nanotechnology. *Journal of Nanoparticle Research*, vol. 5, is. 3–4, pp. 181–189. <https://doi.org/10.1023/A:1025548512438>.

24. Steurer, R. (2010), The role of governments in corporate social responsibility: characterising public policies on CSR in Europe. *Policy Sciences*, vol. 43, pp. 49–72. <https://doi.org/10.1007/s11077-009-9084-4>.

25. Frias-Aceituno, J. V., Rodriguez-Ariza, L. and Garcia-Sanchez, I. M. (2014), Explanatory factors of integrated sustainability and financial reporting. *Business Strategy and the Environment*, vol. 23, is. 1, pp. 56–72. <https://doi.org/10.1002/bse.1765>.

Citation:

Стиль – ДСТУ:

Булавінова Н., Бурденко І., Легенчук С., Царук І., Остапчук Т. Тенденції в дослідженні відповідального інвестування в контексті сталого розвитку: бібліометричний аналіз. *Agricultural and Resource Economics*. 2021. Vol. 7. No. 3. Pp. 179–199. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.03.11>.

Style – APA:

Bulavinova, N., Burdenko, I., Lehenchuk, S., Tsaruk, I. and Ostapchuk, T. (2021), Trends in research of responsible investment in the context of sustainable development: bibliometric analysis. *Agricultural and Resource Economics*, vol. 7, no. 3, pp. 179–199. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.03.11>.